CAVALLS PER LA GUERRILLA

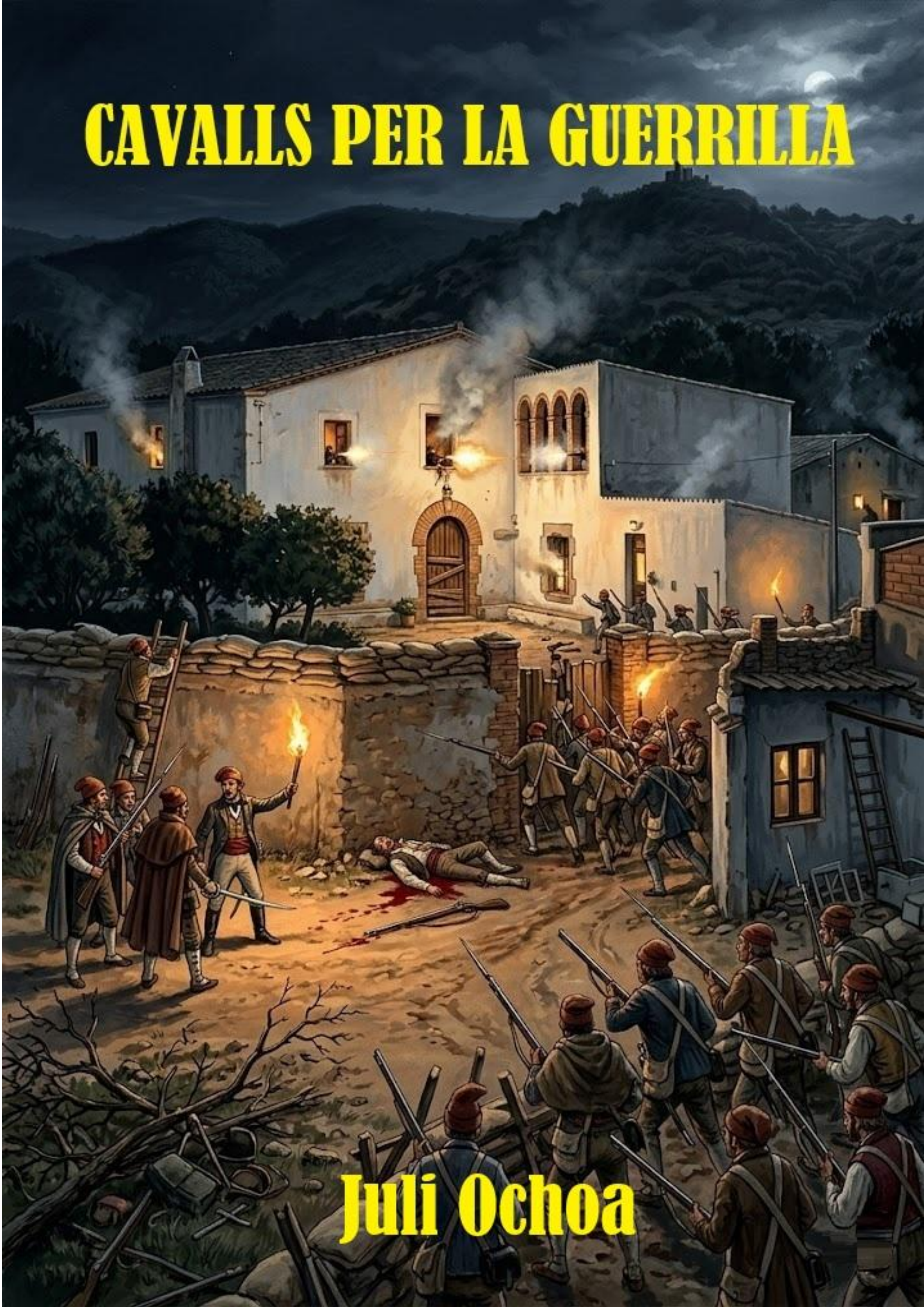

Juli Ochoa

Il·lustració de la portada: Reconstrucció ideal de l'assalt a la masia espluguina de Can Carbonell per part de la partida capitanejada per Jaume Montserrat.

Llibre no venal
Maquetació i edició de l'autor
Sant Just Desvern (Baix Llobregat), març de 2026

CAVALLS PER LA GUERRILLA:
TIROTEIG A ESPLUGUES

Juli Ochoa González

Situem-nos a Esplugues i la seva rodalia a mitjan any 1848, en plena Segona Guerra Carlina, dita també dels Matiners, un conflicte que, tot i no ser tan conegut com el primer, va sacsejar profundament el territori català i la vida quotidiana de pobles i masies.

En aquells moments, la guerra ja no era només una qüestió de fronts llunyans o de grans moviments militars, sinó que es vivia a tocar de casa, de nit, amb partides armades que apareixien de sobte demanant diners, homes… o cavalls.

Cada cop més, la partida del trabucaire santjustenc Jaume Montserrat, un individu que abans de ser cap d'una partida guerrillera, com ho era en aquells moments, havia estat al front d'una quadrilla de malfactors prou coneguda a la comarca, anava creixent en nombre i també en capacitat organitzativa.

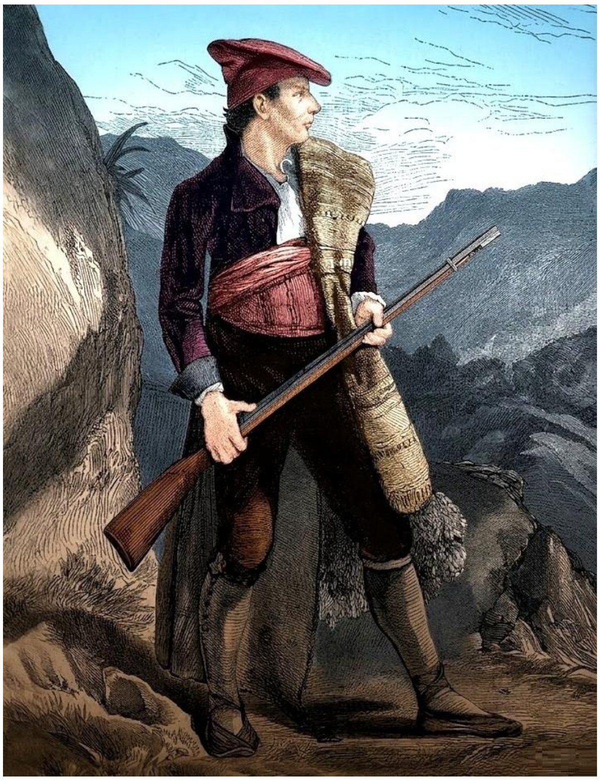

Retrat ideal del guerriller i bandit santjustenc Jaume Montserrat Pagès (1821 -1866), basat en un dibuix original del pintor català Baldomer Galofré i Ximenes (1849-1902).

No cal que us recordi que ell i els seus homes lluitaven a favor del comte de Montemolín, el pretendent carlí al tron ocupat per Isabel II, en una guerra marcada tant per les idees com per la necessitat de controlar el territori.

Fruit de la tasca de reclutament que havien dut a terme fins aquell moment, els seus efectius ja arribaven a formar tres companyies.

Aquestes no actuaven de manera aïllada, sinó que estaven enquadrades en el batalló que duia el nom de "Voluntaris de Barcelona", integrat al seu torn dins la "Divisió de Barcelona de l'Exèrcit Reial de Catalunya", una estructura que pretenia donar aparença d'exèrcit regular a unes forces que, en bona part, actuaven encara com a guerrilla.

Una de les principals aspiracions de Jaume Montserrat era aconseguir constituir amb les seves forces una unitat muntada. Això permetria incrementar la minsa força de

cavalleria que lluitava en el seu bàndol i, sobretot, dotar-la de major mobilitat, capacitat de sorpresa i prestigi militar.

Per aquest motiu, la consecució -i sovint la confiscació- de cavalls havia passat a ser un dels seus principals objectius.

Sense cavalls, la guerra de moviments era impossible; amb cavalls, una partida podia aparèixer i desaparèixer amb una rapidesa desesperant per a les forces governamentals.

Aquesta realitat ens la confirma el diari *El Clamor Público*, del 23 de juliol de 1848, a la seva pàgina 2, tot i que confon la denominació militar correcta de la partida encapçalada per Jaume Montserrat:

"Hace algunos dias que està vagando por estas inmediaciones el cabecilla Monserrat con tres compañias del batallon titulado, matinés voluntarios de Cataluña, sin que las fuerzas del ejército que guarnecen los pueblos de Gracia y Sarriá logren lanzarle de sus posiciones. El objeto que mueve al referido cabecilla parece no es otro, que el de recoger caballos hacerse cargo de cuantos jóvenes que, por efecto de las críticas circunstancias, se le presentan. La guerra civil va ofreciendo en este Principado un aspecto cada dia mas triste y espantoso. Las medidas tomadas por nuestra primera autoridad militar para contener sus estragos, no son las mas oportunas y convenientes". [1]

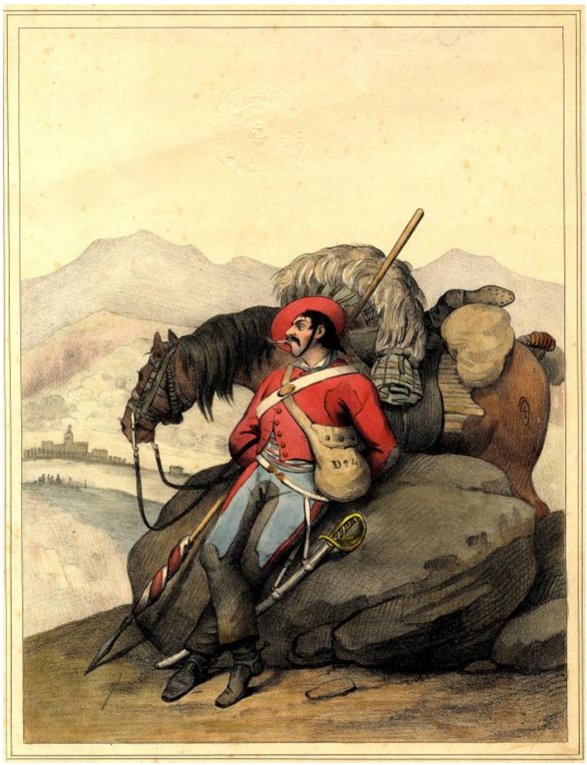

Genet carlí de la Primera Guerra Carlina, un precedent que Jaume Montserrat va prendre com a model per transformar la seva partida. Dibuix de Charles Van Zeller (1811 – 1837).

Aquest fragment ens mostra clarament com la presència de Montserrat i els seus homes era percebuda com una amenaça constant a les immediacions de Barcelona, i com l'objectiu principal de les seves accions era, precisament, fer-se amb cavalls i nous efectius humans.

Fins i tot el seu principal perseguidor, el capità general de Catalunya, Manuel Pavia y Lacy, marquès de Novaliches, ho reconeixia obertament en els seus escrits:

"Pensaban los carlistas en formar grupos ó partidas de caballeria, para dar mas reputacion á sus fuerzas, y hacerlas más dañosas, y mandando á las casas de postas, á los labradores, y aun á los vecinos de los pueblos grandes, que les entregasen los caballos que poseian; no hubo apenas quien supiera negarlos. Pidieron después crecidas contribuciones;

[1] El Clamor Público, del 23 de juliol de 1848. P. 2.

nadie se resistió á pagarlas. Y entre tanto no habia quien llevase un pliego de una parte a otra por mandado de los gefes de la reina, por oro ú exhortaciones que se empleáran ni podian contar aquellos con relaciones ni confidencias. Era que el terror habia producido sus efectos, y divisábanse no muy lejos el dia, en que Cabrera antes que no el Capitan general de Cataluña dominase el territorio".[2]

Aquest testimoni és especialment interessant perquè posa de manifest l'efecte del terror i de la intimidació, però també la sensació d'impotència de les autoritats isabelines davant la capacitat d'influència dels carlins en àmplies zones del país.

Una d'aquestes temptatives d'aconseguir cavalls -que, per cert, va resultar fallida per la forta resistència que hi van trobar- va tenir lloc a la localitat baixllobregatina d'Esplugues.

Les nits del 13 i del 15 de juliol de 1848 es van produir dos forts tiroteigs a Esplugues entre els homes de Jaume Montserrat i els estadants de la casa del jove Josep Campreciós i Vilapuda. Aquest era fill del santjustenc Francesc Campreciós i Vilar, casat l'any 1817 amb Serafina Vilapuda i Vilar, i s'havia establert a Esplugues alguns anys abans.

En aquells moments, Josep Campreciós ja era un veí benestant de la població i beneficiari de l'arrendament de les herbes del terme, un negoci clau per a l'alimentació del bestiar i, per tant, d'un notable valor econòmic.

Josep Campreciós vivia a l'antiga masia espluguina de Can Carbonell, una magnífica casa de pagès situada al Raval de Sant Mateu. Es tracta d'un edifici documentat ja des de l'any 1325, que va sobreviure durant segles fins que l'any 1968 fou enderrocat, juntament amb tota aquella barriada, per permetre el pas de l'autopista.

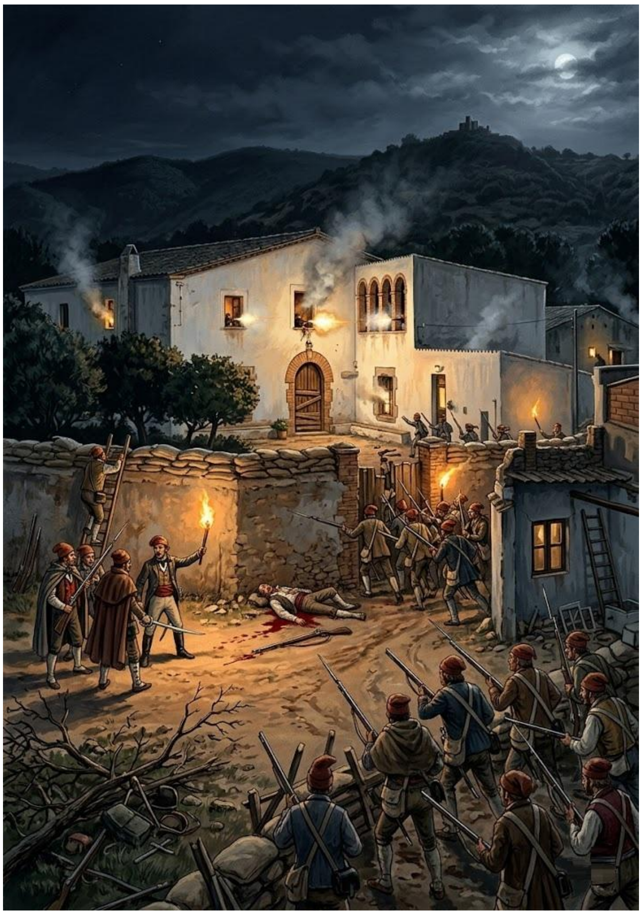

Atac nocturn a la masia espluguina de Can Carbonell per part dels integrants de la partida que capitanejava Jaume Montserrat.

[2] ANÒNIM (Ramon Vinader i Nubau): *Biografía del señor don Carlos Luis Maria de Borbon y de Braganza, conde de Montemolin. Abraza la historia de la guerra civil en los años 1847, 1848 y 1849*. Establecimiento tipográfico á cargo de don Manuel Morales y Rodriguez. Madrid, 1855, P. 149.

Va ser a les portes d’aquesta casa on va arribar Jaume Montserrat amb la seva partida, a la recerca de cavalls. Això va donar lloc a dos enfrontaments consecutius separats per només tres dies.

Del primer dels enfrontaments en va resultar una víctima mortal entre els assaltants. En el segon, encara més violent, va ser el mateix Jaume Montserrat qui va rebre una ferida.

Una setmana més tard, la premsa de l’època se’n feia ressò, relatant-ho així:

Creu de Sant Ferran, com aquella amb la que la reina Isabel II va recompensar la valerosa actuació de Josep Campreciós.

“ESPLUGA 16 DE JULIO (Del Fomento) En la noche del 13 se presentó la partida de trabucaires republicanos que manda Monserrat, frente á la casa de José Campreciós, vecino de esta, pidiéndole el caballo de su propiedad, y aquel, lejos de acceder á tal demanda, se puso en defensa con dos criados mas, muriendo un trabucaire de resultas del fuego que hizo. La canalla se retiró, ofreciendo volver, y efectivamente á las nueve de la noche de ayer se presentó nuevamente y atacó la misma casa queriendo darla fuego. Pero el patriota y valiente Campreciós, ayudado de sus criados, les recibió á balazos, de cuyas resultas parece está herido en un muslo el cabecilla Monserrat. Al mismo tiempo llegó una pequeña columna á las órdenes del capitan de cazadores del regimiento de Soria, la que embistió á los facinerosos y unida al somaten los persiguió largo rato. Segun he sabido, el capitan general ha mandado entregar 25 duros á cada uno de los criados, y al dueño de la casa Campreciós le ha ofrecido proponerle á S. M. para la cruz de San Fernando que como es sabido da nobleza personal. Este premio, además de merecido por esta accion, recaerá en un sugeto que goza del mejor concepto y reputación en todo el llano del Llobregat por su honradez y sentimientos liberales de que tiene dadas repetidas pruebas”. [3]

La narració, clarament partidista, ens mostra també com el conflicte es llegia en clau política i ideològica, convertint Josep Campreciós en un exemple de fidelitat al règim isabelí.

Segons afegeix la mateixa notícia, el capità general va ordenar entregar 25 duros a cadascun dels criats, i al propietari de la casa, Josep Campreciós, li va oferir proposar-lo a Sa Majestat per a la creu de Sant Ferran, una condecoració que, com és sabut, atorgava noblesa personal.

---

[3] *La España*, del 21 de juliol de 1848, P. 3. Aquest fet també s’esmenta, encara que molt breument, a: PIRALA CRIADO, Antonio: *Historia contemporánea: Anales desde 1843 hasta la conclusión de la actual guerra civil.* Vol. II. Ed. Manuel Tello. Madrid, 1876, P. 38, on ens aclareix que els atacants eren 150 homes.

Tal com s'aventurava a la notícia, Josep Campreciós va ser efectivament recompensat poc després per la reina Isabel II amb la condecoració anunciada.

Tot just acabada la guerra, Josep Campreciós va iniciar una trajectòria política local destacada, ocupant l'alcaldia d'Esplugues en diverses ocasions: primer entre 1850 i 1852, posteriorment entre 1881 i 1884, i finalment, ja molt ancià, entre 1895 i 1902.

Una trajectòria que ens recorda fins a quin punt els episodis de la guerra carlina van marcar carreres, reputacions i memòries locals que encara avui podem reconstruir.

La desapareguda masia de Can Carbonell, a l'antic Raval espluguí de Sant Mateu, escenari de l'enfrontament descrit en aquest relat.